

РОЗВИТОК УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗНЗ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблему розвитку управлінської компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів в умовах інноваційної освітньої діяльності. Обґрунтовано структуру та зміст управлінської компетентності, виокремлено її компоненти.

Ключові слова: управлінська компетентність, інноваційна освітня діяльність, освітній менеджмент, професійна діяльність керівника.

В статье рассмотрена проблема развития управленческой компетентности руководителей общеобразовательных учебных заведений в условиях инновационной образовательной деятельности. Обосновано структуру и содержание управленческой компетентности, выделены ее компоненты.

Ключевые слова: управленческая компетентность, инновационная образовательная деятельность, образовательный менеджмент, профессиональная деятельность руководителя.

The problem of development of administrative competence of heads of general educational institutions in conditions of innovative educational activity is considered in the article. The structure and the meaning of administrative competence is proved, its components are allocated.

Key words: administrative competence, innovative educational activity, educational management, professional activity of the head.

Постановка проблеми. Актуальність розгляду даної проблеми полягає в тому, що останнім часом поширилася тенденція до здійснення інноваційної освітньої діяльності в закладах освіти, а діяльність керівника в таких змінених умовах набуває певних особливостей у своєму змісті та структурі.

Професійна компетентність керівника загальноосвітнього навчального закладу структурно складається з управлінських, педагогічних, комунікативних, діагностичних і дослідницьких компонентів діяльності та визначається рівнем сформованості професійних знань і умінь, ступенем розвитку професійно значущих особистісних якостей, що необхідні для оптимальної реалізації управлінських функцій з досягнення цільових настанов.

Мета статті – показати особливості управлінської компетентності керівника закладу освіти в умовах інноваційної діяльності, яка розвивається в різних напрямках через призму новаторства сучасного менеджера освіти.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність керівника закладу освіти визначається як якісна характеристика ступеня оволодіння

особистістю своєю професійною діяльністю й передбачає: усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності – потреб та інтересів; прагнень і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уявлень про свої соціальні ролі; оцінку своїх особистісних властивостей і якостей фахівця.

Сьогодні виділяється й методологічна компетентність керівника навчального закладу, що орієнтує його у виборі підходів до пізнання, управління й діяльності закладу. Об'єктами методологічного аналізу керівника є: проблема влади в системі освіти; проблема цілепокладання; стратегічний розвиток школи; створення цілісної демократичної гуманітарної системи, розвиток інтелектуального, духовного, професійного потенціалу педагогічних кадрів, індивідуалізація їхніх освітніх напрямів розвитку педагогічної майстерності й професійної компетентності в методично осмисленій моделі школи, що створює умови для вільного саморозвитку школярів.

До психолого-акмеологічних особливостей особистості і професійної діяльності керівника, що визначають рівень його професійної компетентності, Н. Н. Гришина відносить: уміння створювати ефективну управлінську команду; здатність бачити перспективи розвитку своєї діяльності і самому їх визначати; швидке реагування на зміну ситуації; самостійність і винахідливість у прийнятті управлінських рішень; установку на розвиток організації; творчу активність і здатність до нововведень; рішучість і динамічність у своїх учинках і думках [2].

У структурному розрізі можна розглядати управлінську компетентність керівника школи як «сукупність знань і вмінь, необхідних для виконання конкретних функцій, що відображають основні напрями, види і форми управлінської діяльності й у цілому складають базову основу моделі посадової компетентності» [5].

У сучасному науковому просторі дану проблему досліджували такі вчені, як Л. Даниленко, Г. Єльнікова, В. Крижко, В. Маслов, Є. Павлютенков, І. Підласий, І. Стеценко, В. Урусський, І. Фурсенко, М. Чошанов, О. Мармаза, Т. Шамова, В. Мельник, Л. Карамушка, Н. Островерхова, Л. Васильченко, І. Гришина, Р. Вдовиченко та ін.

При цьому М. А. Чошанов вказує на наявність змістового компонента компетентності (знання) і процесуального компонента (вміння). «Компетентність включає знання, вміння, досвід, теоретико-прикладну підготовленість до використання знань» [6].

С. Є. Шишов зауважує, що під компетентністю слід розуміти загальну здатність і готовність особистості до діяльності, засновану на знаннях і досвіді, що набуті завдяки навчанню, орієнтовані на самостійну участь особистості в навчально-пізнавальному процесі, а також спрямовані на її успішне включення в трудову діяльність [7].

Г. В. Єльнікова виділяє дві групи факторів впливу на розвиток управлінської компетентності керівника навчального закладу:

1. Фактори безпосереднього впливу: а) педагогічне керування суспільним вихованням учнів; б) управління навчально-виховним процесом; в) загально-адміністративна й фінансово-господарська робота (менеджмент).

2. Фактори опосередкованого впливу: а) предметно-фахова діяльність; б) особистісні якості керівника [4].

Будучи частиною професіоналізму, компетентність водночас обумовлює його і співвідноситься з ним, як категорія можливості та дійсності.

Л. І. Даниленко, розглядаючи проблему менеджменту інновацій, описує модель інноваційного менеджера, де на поверхні лежать знання наукових підходів управління; глибше – знання пріоритетних принципів управління, ще далі – вміння ефективно реалізувати зміст управління, тоді – вміння застосовувати сучасні інформаційні технології управління, володіння сучасними формами і методами управління, мотивація ефективного управління, а в самому центрі – особистісні якості керівника-творця [3].

Інноваційна діяльність є процесом внесення нових елементів у традиційну систему, створення та використання інтелектуального продукту, реалізації нових оригінальних ідей у формі готового товару (послуги) на ринку; інноваційна освітня діяльність відповідно є процесом внесення якісно нових елементів в освіту.

Здійснення інноваційної освітньої діяльності в загальноосвітніх закладах тягне за собою вдосконалення чи оновлення освітньої теорії, теорії та практики освітнього менеджменту шляхом розробки, експериментальної перевірки, апробації та опанування освітніх інновацій, технологій навчання і виховання учнів, де управління їх наслідком призводить до суттєвого підвищення результативності.

Перехід до компетентнісного підходу в управлінні передбачає переорієнтацію з процесу на результат у діяльнісному вимірі, у зміщенні акценту на диверсифікацію професійно-особистісних якостей керівника як суб'єкта освітнього процесу. Таким чином, управління в умовах інноваційної діяльності сприяє прирощенню нових особливостей діяльності керівника.

Проблема реалізації компетентнісного підходу в управлінні навчально-виховним процесом протягом п'яти попередніх років стала темою дослідно-експериментальної діяльності у навчально-виховному комплексі «Ківерцівська загальноосвітня школа I ступеня – Ківерцівська районна гімназія», де наукове керівництво здійснювала наша кафедра. Реалізація даного експерименту обумовлена необхідністю вирішення ряду проблем, зокрема: зміна характеру управлінської діяльності, що базується на системній взаємодії всіх ланок управління та забезпечення зворотного зв'язку, корекції та координації діяльності з урахуванням специфіки закладу та нових завдань; використання традиційних педагогічних технологій, розроблених для знаннєвого підходу, повною мірою унеможливорює формування компетентностей учнів; учитель в особистісному та професійному вимірі недостатньо адаптований до впровадження компетентнісного підходу в навчально-виховному процесі у змінюваних умовах.

Результати дослідно-експериментальної діяльності за зазначеною проблемою показали, що управління освітніми закладами на засадах компетентнісного підходу, порівняно з традиційним, має низку відмінностей: в

основній меті освіти; в основному завданні освіти; в основних засадах управління (див. табл.).

Таблиця

Порівняльний аналіз традиційного та компетентнісного підходів в управлінні ЗНЗ

	Традиційний (знансвий) підхід	Компетентнісний підхід
Основна мета освіти	Формування гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості, яка поєднує в собі духовне багатство, моральну чистоту та фізичну досконалість	Переорієнтація на створення умов для задоволення потреб у якісній освіті громадян, суспільства та ринку праці з метою оновлення структури та змісту освіти, формування системи неперервної освіти, що повинна забезпечити можливості навчання впродовж життя
Основні завдання освіти	Забезпечення високого рівня знань, підготовка молоді до суспільно корисної праці, виховання активної життєвої позиції	Забезпечення якості освітніх послуг, запровадження компетентнісно орієнтованих технологій освіти, підвищення ефективності управління, вдосконалення економічних механізмів
Основні засади управління	Централізовано-адміністративні засади управління на чіткій ієрархічній основі	Збільшення демократичних засад зовнішнього управління через посилення самоуправлінської діяльності, самостійності у прийнятті рішень з боку керованих об'єктів і децентралізації управління шляхом часткового делегування повноважень

Інноваційна діяльність НКВ м. Ківерці інтенсифікувала впливи на розвиток управлінської компетентності керівників гімназії через інноваційне освітнє середовище, яке зазнало системних змін у діяльності навчального закладу, спрямованих на його розвиток. Управлінська компетентність керівників ЗНЗ оптимізувалася завдяки створенню ряду структурно-змістових та кваліметричних моделей (зокрема моделей профкомпетентності педагогічних працівників гімназії, моделі оцінювання якості науково-методичної роботи, моделі випускника НВК). Відбулися зміни економічного, соціального, науково-методичного, науково-технічного, екологічного, естетичного характеру. Актуалізувалася діяльнісна сфера особистості керівників предметних кафедр та заступників директора.

З огляду на те, що в процесі здійснення інноваційної діяльності керівник загальноосвітнього навчального закладу виконує нові, модернізовані функції управління, можна визначити рівні управлінської компетентності керівника в інноваційній діяльності закладу. В ході експерименту ми дійшли висновку, що в умовах інноваційної діяльності можна окреслити три рівні управлінської компетентності керівника ЗНЗ:

1) низький (недостатній) – загальна обізнаність з теоретико-методологічних засад інновацій;

2) середній – володіння знаннями та вміннями з основ інноваційного менеджменту на достатньому рівні;

3) високий – ґрунтовні знання, вміння та застосування прийомів педагогічної і управлінської інноватики.

Використання напрацьованих у ході експерименту кваліметричних моделей дозволило об'єктивніше вимірювати й оцінювати якість суб'єктів та об'єктів навчально-виховного процесу з визначенням рівнів їх якості. Це створює можливості для якісного аналізу навчально-виховної, науково-методичної та управлінської діяльності в закладі освіти.

Висновки. Отже, розвиток управлінської компетентності в умовах інноваційної освітньої діяльності передбачає необхідність формування й розвитку в керівника закладу освіти системи методологічних знань, управлінських умінь, розвитку психологічних індивідуальних характеристик, здатностей до прогресивних перетворень та вмінь керувати цими перетвореннями, бачити стратегію розвитку освітньої організації; вміння переорієнтовуватися на створення умов для задоволення освітніх потреб громадян, формування системи неперервної освіти, що здатна забезпечити можливості навчання протягом життя; запровадження компетентісно орієнтованих технологій освіти з метою підвищення ефективності управління; реалізація демократичних засад управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вдовиченко Р. П. Управлінська компетентність керівника школи / Р. П. Вдовиченко. – Х. : Основа, 2007.

2. Гришина Н. Н. Развитие профессионализма руководителя социальной сферы : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. психол. наук / Н. Н. Гришина . – М., 2001.

3. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті / Л. Даниленко. – К. : Шкільний світ, 2007.

4. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність / Г. В. Єльнікова . – К. : Ред. загальнопед. газ., 2005.

5. Организация социального управления (основные понятия и категории) : словарь-справочник. – М. : Контур, 1999.

6. Чошанов М. П. Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М. П. Чошанов // Педагогика. – 1997.

7. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000.

8. Типове положення про атестацію педагогічних працівників : Наказ МОН України № 930 від 6 жовтня 2010 р. (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1473 від 20.12.2011 р., наказом МОН України № 1135 від 08.08.2013 р.).

Дата надходження до редакції: 18.06.2014 р.